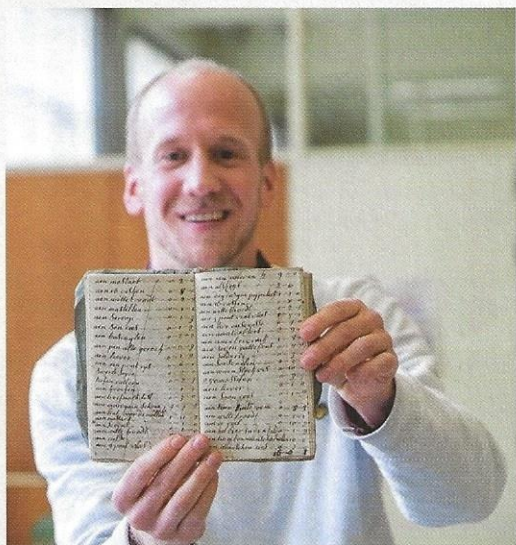

INHOUD

Voorwoord	1
Colofon en praktische informatie	2
Inhouding van de muurschildering ter herdenking van Hortense Daman	3
De vrienden van Edward Van Even (1821-1905)	4
Rik Vansteenbeeck en de 'Leuvensche liederavonden' (1910-1914)	6
Uitgelicht: de kinderzaal van de oude Sint-Pieterskliniek	8

Stadsarchief Leuven © Jan Crab

Blijf via onze website www.salsa-archief.be op de hoogte van alle activiteiten van SALSA! en volg het laatste nieuws over het stadsarchief via de facebookpagina www.facebook.com/stadsarchiefleuven

SALSA! vzw

Samen Actief voor het Leuven StadsArchief
SALSA! Nieuwsbrief is een driemaandelijks nieuwsbrief, uitgegeven door SALSA! vzw, de Vriendenkring van het Leuven Stadsarchief. Het abonnement is inbegrepen in de lidmaatschapsbijdrage voor de vzw.

Beste Salsa!-leden,

we mogen terugkijken op een meer dan geslaagde **Open Archiefdag en historische boekenmarkt** op 16 oktober, met een grote opkomst, een goede verkoop en een fijne sfeer! Tussen al het verzameld fraais aan boeken, foto's, etsen en prenten, was er één blikvanger die op wel bijzonder veel aandacht kon rekenen: **het kookschriftje uit 1803** dat het stadsarchief recent werd geschonken door Sebastiaan Cloet van *Leuven Leisure*. Het unieke schriftje vormt een mooie aanvulling op de collecties en bestanden van het stadsarchief en geeft een inkijk in het eten en drinken van Leuvenaars van meer dan twee eeuwen geleden. Het is meteen ook de oudste bron in het stadsarchief die specifiek over voeding handelt: vaak overleven dergelijke schriftjes – echte gebruiksvoorwerpen – de tand des tijds niet. De brand- en andere vlekken zijn dan ook levendige getuigen van het veelvuldige gebruik van het kookschriftje in de keuken. Wie er niet bij kon zijn op 16 oktober maar het schriftje wel graag wil bewonderen, kan nog steeds terecht in de leeszaal van het stadsarchief.

De Open Archiefdag vormde een ideale gelegenheid om deze aanwinst via een mini-expo over eetcultuur aan een groter publiek voor te stellen, en dankzij de nationale media-aandacht mocht het stadsarchief ook heel wat nieuwe gezichten verwelkomen. Liefhebbers van zoetigheid konden ook proeven van een amandeltaart die ZUUT maakte op basis van ingrediënten uit het kookschriftje en enkele recepten uit het begin van de negentiende eeuw. Verder werden ook de vrijwilligersprojecten van het stadsarchief in de kijker gezet en konden nieuwsgierigen een blik achter de schermen van het archief werpen tijdens de rondleidingen. Graag wil ik iedereen bedanken die zich heeft ingezet om van deze Open Archiefdag en historische boekenmarkt een succes te maken!

Goed nieuws ook vanuit de hoek van het Itinera Nova-project: eind november pakte het stadsarchief namelijk uit met een **nieuw nummer in de reeks Claves Scabinorum**. De brochure **Energie op waterkracht. Leuvense watermolens van weleer** behandelt de Leuvense watermolens van vroeger tot nu aan de hand van vermeldingen in de schepenbankregisters en andere bronnen uit het archief. Stadsarchivaris Marika Ceunen staat in dit boeiende nummer onder meer stil bij het gebruik en de eigenaars van de Leuvense molens en de conflicten die geregeld rezen tussen molenaars en schippers. Geïnteresseerden kunnen de brochure voor €5 aankopen in de leeszaal van het stadsarchief. Ook de andere brochures zijn nog steeds te koop.

Verder kijken we uit naar een nieuwe publicatie naar aanleiding van het **tweehonderdjarig bestaan van de Leuvense Kruidtuin** waarvoor het stadsarchief samenwerkt met de groendienst. De presentatie van deze publicatie is voorzien voor **maart 2022**. Het boek belicht het verleden en de toekomst van de botanische tuin, en steunt daarvoor op historische prenten, plannen, foto's en andere bronnen uit het stadsarchief.

Noteer ook alvast **zondag 24 april** in jullie agenda: op die dag gaat namelijk de jaarlijkse **Erfgoeddag** door, die volgend jaar volledig in het teken van onderwijs staat. Speciaal voor die gelegenheid plant het stadsarchief enkele activiteiten voor scholen en gezinnen. Meer info over de precieze plannen kunnen jullie in de maart-nieuwsbrief van 2022 lezen!

Met het bestuur van Salsa! zijn we ondertussen ook het komende werkjaar aan het plannen: een **stadswandeling** in het kader

van cahier 16 *(Over)leven in Leuvense gangen* is voorzien voor het voorjaar, en indien de situatie met COVID-19 het toelaat heffen we ook graag samen met jullie het glas op 2022. Onze **archiefchampagne** en ons **klerkenbier** zijn ook nog steeds voorradig en vormen misschien wel het ideale cadeau tijdens de feestdagen!

Nu het jaar stilaan ten einde loopt, herinneren we u ook graag aan de **vernieuwing van uw lidmaatschap**. Als lid van Salsa! vzw ontvangt u driemaandelijks onze nieuwsbrieven, krijgt u de mogelijkheid tot het aankopen van onze eigen publicaties met een mooie korting, wordt u gratis toegelaten tot de activiteiten van de vriendenkring en wordt u per mail en website op de hoogte gehouden van komende activiteiten. Graag willen we u dan ook uitnodigen om zo snel mogelijk uw **lidmaatschapsbijdrage voor 2022** over te schrijven. Het lidmaatschap is individueel en geldt enkel voor wie het lidgeld betaald is. Voor 2022 blijft de lidmaatschapsbijdrage ongewijzigd; ze bedraagt € 20 voor gewone leden en € 40 voor steunende leden. U kan het bedrag overschrijven op het rekeningnummer BE93 0682 4207 7267 van Salsa! vzw, met vermelding 'Lidgeld 2022', gevolgd door de naam en voornaam van het aangesloten lid. Vergeet ook niet bij de overschrijving uw mailadres te vermelden, dit laat ons immers toe u snel en zonder kosten van al onze activiteiten op de hoogte brengen.

Tot slot wens ik jullie graag prettige feestdagen toe!

Valerie Vrancken,
Voorzitter Salsa! vzw

COLOFON

Redactie | Gilbert Huybens, Gustaaf Janssens,
Valerie Vrancken (eindredactie)
Redactieadres | Stadsarchief Leuven
Verantwoordelijke uitgever | Valerie Vrancken,
Blandenstraat 150, 3053 Oud-Heverlee
Beeldmateriaal | Stadsarchief Leuven, Jan Crab,
Jules Audiens, Museum M, Gilbert Huybens,
universiteitsarchief KU Leuven
Druk | Drukkerij De Bie, Duffel
Vormgeving | Atelier A - www.atelierannelies.be

PRAKTISCHE INFORMATIE SALSA! VZW

website | www.salsa-archief.be
e-mail | salsaarchief@gmail.com
adres | Stadsarchief Leuven
Rijschoolstraat 4/001, 3000 Leuven
Bestuursleden | Jules Audiens, Fernand Bertrand,
Jaak Brepoels, Koen Dobbelaere (penningmeester),
Hendrik Ollivier (secretaris) en Valerie Vrancken
(voorzitter)
Erevoorzitter | Gustaaf Janssens

Lid worden? U kan lid worden van SALSA! vzw door overschrijving van €20 (voor gewone leden) of €40 (voor steunende leden) op volgend rekeningnr.: IBAN BE93 0682-2420772-67. Dit lidgeld omvat de driemaandelijks nieuwsbrief, mogelijkheid tot aankopen van de eigen publicaties met korting en gratis toegang tot de activiteiten van de vriendenkring.

Stadsarchief Leuven
Rijschoolstraat 4/001, 3000 Leuven
Tel. 016/27 42 22
archief@leuven.be

Vanwege Covid-19 is de leeszaal beperkt geopend. Enkel voor noodzakelijke opzoeken in het kader van wettelijke activiteiten of officiële opleidingen zijn bezoekers na afspraak (min. 3 werkdagen op voorhand te maken per mail) welkom.

ISSN: 2593-6212

Inhuldiging van de muurschildering ter herdenking van Hortense Daman

Tijdens de corona-lockdown, na het zingen en het 'achtuurapplaus' voor de helden van de zorg bleven onze burens nog napraten. Iemand begon over Hortense Daman. Hij had haar biografie *Een kind in oorlog* van Mark Bles gelezen.

Hortenses ouders Jacques en Stephanie baatten een kruidenierswinkel uit op de hoek van de Pleinstraat. Tijdens de Tweede Wereldoorlog hielp haar broer François, die actief lid was van het Leuvens Partizanenkorp 034, geallieerde soldaten te ontsnappen. Hortense zette zich in zijn voetsporen in als koerierster voor het verzet. Zij smokkelde berichten, wapens en springstof, verborgen onder etenswaren in haar fietsmandje.

Vier jaar later werden ze echter verraden aan de Gestapo. François wist te ontsnappen, maar Hortense en haar ouders werden op 14 februari 1944 gearresteerd. Ze werden een maand lang ondervraagd en gefolterd door SS'ers. Hortense – pas zeventien – werd gebrandmerkt als terrorist en ter dood veroordeeld. Na hun ondervraging werd vader Jacques gedeporteerd naar Breendonk en later naar Buchenwald. Hortense en haar moeder Stephanie kwamen in het concentratiekamp van Ravensbrück terecht, waar de levensomstandigheden gruwelijk waren. Baby's verhongerden en van de 130.000 vrouwelijke gevangenen kwamen er tussen de 30.000 en 92.000 om. De kampbewakers schoten dan wel niet op vrouwen, maar ze stierven er van ellende, honger, uitputting en medische experimenten.

Hortense was één van deze vrouwen. Enkel door bovennatuurlijke krachten konden zij en haar moeder Stephanie Vanden Eynde de verschrikkingen van "L' enfer des femmes" doorstaan. Dat dit verhaal, dat zich hier in de wijk afspeelde, zo weinig gekend was, kon toch niet. De bewonersgroep Bierbeekstraat besloot daarom een grote muurschildering van Hortense Daman te laten maken. Men contacteerde de wijkmanager van de 'Kom op voor je wijk'-projecten en een paar maanden later keurde de stad het project goed.

Op zondag 17 oktober om 11u was het zover.

Christopher aan het graf van zijn grootvader Jacques Daman

In aanwezigheid van Christopher Clews, de zoon van Hortense, werd de muurschildering ingehuldigd. De Leuvense kunstschilder Gerolf van de Perre gaf toelichting bij zijn werk. Daarna zongen we met het straatorkest van de buurtbewoners *Bella Ciao* ter ere van Hortense. Het werd een emotioneel kippenveldmoment, vooral toen Christopher zijn zoon (Hortenses kleinzoon) omarmde en beiden hun tranen niet konden bedwingen.

Het verhaal van de Damans, dat ik al twintig jaar kende, had me zo aangegrepen dat het één van mijn dada's werd. Christopher was nog niet geboren toen zijn grootvader stierf. Ik vond het een eer hem het graf van zijn grootvader te tonen. Verwonderd was ik dat Christopher de kampnummers vanbuiten kende; Stephanie: B47787; Hortense: B42742; Jacques: B48576.

Ontroerend weerzien van François, broer van Hortense, met vader Jacques Daman in het concentratiekamp van Buchenwald, bevrijd op 11 april 1945 door het Amerikaanse leger. Ze troffen 21000 mannen aan en een open greppel met meer dan 15000 rottende graatmagere lijken. Nooit zouden ze de stank en de aanblik van de menigte gevangenen vergeten.

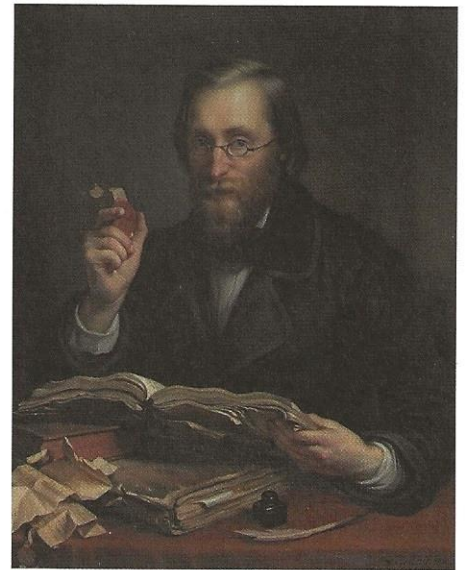
De vrienden van Edward Van Even (1821-1905)

Tweehonderd jaar geleden, op 6 december 1821, werd Edward Van Even geboren. Drieëntachtig jaar later overleed hij als een gelauwerd stadsarchivaris, die met *Louvain dans le passé et dans le présent* in 1895 een standaardwerk over Leuven afleverde. Op het pad naar dit succes werd Van Even geholpen door leermeesters, medestanders en vrienden. Van Evens biografie is ook hun verhaal.

Hoeveel belang Van Even zelf hechtte aan zijn contact met anderen, blijkt uit een blaadje papier dat door het Letterenhuis in Antwerpen wordt bewaard. Op dat blaadje pende Van Even in november 1896 een autobiografische nota neer. Het doel van deze aantekeningen is onbekend. Voelde Van Even na het recente overlijden van zijn jongere broer Filip de nood om zijn eigen leven te overschouwen? Of was de nota bestemd voor publicatie? Van Even schreef immers in de derde persoon en sloot af met de zakelijke melding dat zijn bibliografie in 1888 verschenen was in het jaarboek van de *Koninklijke Vlaamse Academie voor Taal- en Letterkunde*. Toch is het ook een erg persoonlijke tekst, waarin hij aandacht schonk aan de mensen die voor hem belangrijk waren.

Verspreid over de twee bladzijden van zijn biografische aantekeningen liet Van Even maar liefst zestien mannen de revue passeren. Vooraan staat Jan-Pieter Meynaerts, de 'beroemden penningkundige', die de jonge Van Even onderwijs verschafte. Weliswaar niet in de numismatiek, maar wél in de geschiedenis en wijsbegeerte. Het verzamelen van oude munten en penningen liet Van Even namelijk over aan zijn broer Filip. Slechts in 1869 ontpopte Van Even zich alsnog tot numismaat, toen hij briefwisselend lid werd van de *Société royale de Numismatique*. Niettemin vermeldde Van Even in 1896 dat hij vier van de oprichters van deze vereniging kende. Een van hen was Charles Piot, die in 1839 zijn *Histoire de Louvain* had gepubliceerd. In zijn eigen *Louvain dans le passé et dans le présent* verwees Van Even meermaals naar zijn 'erudiete vriend' Piot. In datzelfde boek is er ook sprake van een 'illustere vriend': Joachim Leleuwel, een Poolse geleerde en politicus die in Brussel in ballingschap leefde. Ook zijn contact met Leleuwel had Van Even aan Meynaerts te danken.

Wat was er sterker dan de lokroep van oude munten? In 1841 – het jaar dat de *Société royale de Numismatique* werd opgericht – maakte Van Even kennis

In 1855 schilderde Lambert Mathieu dit portret van zijn vriend Edward Van Even (Museum M)

met professor Jan-Baptist David. 'Hij volgde den cursus van dezen geleerden gedurende twee jaren', schreef Van Even in zijn aantekeningen. Davids lessen in de Nederlandse letterkunde hadden een grote impact op de jongeman, die vervolgens 'een werkelijk deel [nam] aan het inrichten der Vlaamse beweging te Leuven', zoals hij het zelf verwoordde. In maart 1842 werkte Van Even inderdaad mee aan de heroprichting van de rederijkerskamer *Het Kersouwen*. Die vereniging bleef in 1896 onvermeld, maar Van Even schreef wel: 'In 1846 herstelde hij de aloude rederijkkamer De Roos, die zoo veel toebracht om den smaak en de liefde tot de Vlaamse taal in de vroegere eerste hoofdstad van Brabant te verspreiden'.

Dat Van Even enkel De Roos aanhaalde, valt makkelijk te verklaren. Als hoofdmans van de kamer boekte hij een opmerkelijk succes. In 1848 organiseerde hij een literair feest om de vierhonderdste verjaardag van de eerstesteenlegging van het stadhuis en vooral architect Mattheus de Layens – wiens naam pas in 1846 was ontdekt – te vieren. De plechtigheid werd onder meer opgeluisterd door Prudens Van Duyse, die daarvoor uit Gent was afgezakt. Ook deze dichter was een vriend van Van Even. Hun vriendschap was een ander resultaat van de lessen van David.

Toen het Nederlandsch taal- en letterkundig congres in 1869 in Leuven plaatsvond, was Van Even een van de deelnemers. Centraal op de foto zit Hendrik Conscience, rechtsachter hem staat Van Even (SAL, Archief Pieter Willems)

Binnen de schoot van de universiteit had David in 1836 het *Tael- en Letterlievend Genootschap* (beter bekend onder zijn

zinspreuk 'Met tyd en vlyt') opgericht. Van Even mocht in 1842 lid worden, waarna hij tijdens de bijeenkomsten zijn eerste onderzoek over de geschiedenis van Leuven én over de literatuurgeschiedenis presenteerde. Enkele van die bijdragen verschenen vervolgens in het Gentse tijdschrift *De Eendragt*. Drie van de redacteurs – Van Duyse, Frans Rens en Ferdinand A. Snellaert – waren namelijk ook lid van *Met Tyd en Vlyt*. Hun blad wordt gezien als een belangrijk informatiekanaal voor de Vlaamse beweging. Voor Van Even was het een manier om in contact te komen 'met Jules de Saint Génois, Snellaert, Rens, Conscience, en, vooral, met Prudens Van Duyse die hem tot den dood een verkleefden vriend bleef'.

'Ook met Joseph Alberdingk Thijm leefde hij in de meest vriendelijkste betrekkingen', voegde Van Even nog toe. In zijn brieven aan Thijm ('Nederland's beroemde kunstkenner en befaamde dichter', zoals Van Even hem ooit omschreef) was Van Even inderdaad erg openhartig. In 1853 informeerde hij bijvoorbeeld naar het uiterlijk en karakter van Gertrudis Craeyvanger, een ongehuwde Nederlandse dichteres, maar deze

avances bleven zonder gevolg. Vijf jaar later deelde hij dan weer zijn frustratie over een 'vijand'. Door een geldkwestie was Ange Angillis géén vriend meer. De relatie tussen Van Even en Angillis, die hij eveneens kende uit *Met Tyd en Vlyt*, had al eerder een deuk gekregen. Samen wilden ze het werk van oude Vlaamse dichters uitgeven, maar door een gebrek aan kopers verscheen in 1853 slechts één aflevering.

Zoals Van Even in 1854 aan Thijm schreef, richtte hij zich toen niet langer op de literatuurgeschiedenis, maar wel op de 'archeologie der middeleeuwen'. In 1896 beschreef hij deze evolutie ook: 'In den beginne hield hij zich onledig met het opsporen der gedenkteeken voor de geschiedenis der Vlaamsche letterkunde. [...] Vervolgens hield hij zich mede op met navorschingen over de geschiedenis der schoone kunsten in het vaderland. Hij schreef een boek over de oude schilderschool van Leuven'. Een radicale omslag was dit echter niet, want Van Evens kunsthistorische interesse had bijvoorbeeld al in 1848 tot het feest voor de Layens geleid. Het was evenmin een eindpunt. Van Even hield zich uiteindelijk bezig met 'het nader toelichten der geschiedenis zijner

vaderstad'. Daar was *Louvain dans le passé et dans le présent* de bekroning van.

Achter deze verschuivende focus ging ook een professionele verandering schuil. Vanaf 1846 werkte Van Even in de universiteitsbibliotheek, tot hij in 1853 in het stadsarchief aan de slag kon. Bij deze overstap was Van Even mogelijk geïnspireerd door het voorbeeld van Van Duyse, die sinds 1838 stadsarchivaris van Gent was. Het was in ieder geval tot deze vriend dat Van Even zich wendde toen zijn archiefjob bleek tegen te vallen. 'Ik ben hier afgezonderd van de wereld. Men vergeet my. Ik hoor of zie niets meer', klaagde Van Even in 1857. In het stadhuis werd hij dan ook opgezadeld met allerlei tijdrovende taken, zoals de organisatie van de kermis. Dat vond hij zo vervelend, dat hij in 1856 de hulp van Van Duyse inriep om een andere baan te vinden, bijvoorbeeld in de Koninklijke Bibliotheek.

Tenslotte werd Van Evens positie in het stadsarchief én in de stad almaar comfortabeler, met verschillende huldiging en als resultaat – onder andere in 1878 voor zijn inzet voor de Leuvense kermis. Het gemeenschapsgevoel dat hij eerder koesterde, was hij wel kwijt. Het valt op dat Van Even in zijn nota uit 1896 geen nieuwe vrienden meer vermeldde voor de decennia na 1850. Nochtans vond hij wat van de oude geborgenheid terug toen hij aan het einde van de jaren 1880 lid van de *Vlaamsche Academie* werd. Zijn liefde voor de 'middeleeuwsche letterkunde' kon hij daar opnieuw beoefenen. In 1904 – elf maanden voor zijn dood – hield Van Even er zijn laatste voordracht. Het was een afscheidsgroet aan Paul Alberdingk Thijm, die in Leuven geschiedenis van de Nederlandse letteren had gedoceerd. Ook deze Thijm was een 'waarde vriend' geweest. En zo was de cirkel rond.

Een affiche van de 'kermesse et foire de Louvain' kwam Van Even van pas om in het stadsarchief aantekeningen te maken. Desondanks vond hij het organiseren van de kermis vooral een hinderpaal voor zijn erudiet werk (Universiteitsarchief Leuven, Archief Edward Van Even)

Rik Vansteenbeeck en de 'Leuvensche liederavonden' (1910-1914)

salsa
samen actief
stadsarchief leuven

Gilbert Huybens

In het laatste decennium van de negentiende eeuw werden in Leuven niet minder dan twintig toneelverenigingen opgericht.¹ Een ervan was de toneel- en zangmaatschappij *Moed en Vooruitgang* die op 28 maart 1897 van start ging. Zij verzorgde naast Nederlandstalige toneelstukken vanaf 1905 ook liederavonden die door Rik Vansteenbeeck werden geleid. Midden april 1910 verliet hij de toneelgroep en stichtte met enkele kompanen de *Leuvensche Liederavonden*.

Op 4 oktober 1910 werd een erkenningsaanvraag ingediend bij het stadsbestuur. Na aflevering van de 'standregelen' (15 mei 1911) werd de nieuwe vereniging officieel erkend. Standplaats werd 't Vlaamsch Huis in de Muntstraat waar ook groepen als *Voor Taal en Kunst*, de *Kring der oud-leerlingen der Academie van schoone Kunsten*, het *Syndikaat der Bouwnijverheid*, het *Syndikaat der Beenhouders*, de *Syndikale Kamer der Toonkunstenaars van Leuven en Omliggende*, *Louvain-sportif* en *Bescherming der Reidsduif* hun vaste stek hadden.

Start en werking

De vereniging stelde tot doel 'het frische, schoone, gezonde Vlaamsche Lied onder de Jeugd en onder de Volwassenen te verspreiden, opdat de lage, gemeene zangen van de straat en uit de mond der menschen zouden verdwijnen om plaats te maken voor de opvoedende macht van het Lied, dat goedheid, schoonheid en kunst den volke zal aanbrengen'. Het bestuur bestond uit een voorzitter, een ondervoorzitter, twee secretarissen, een penningmeester, zeven commissarissen, een muzikleider (Vansteenbeeck) en een 'leeraar van letterkunde' (Frantzen)² die 'in zijn bediening (moest streven) tot het goede uitgalmen der gedichten onder opzicht van taal'. Voor de uitvoeringen werden twee groepen ingeschakeld: de eerste bestond uit 'voorzangers

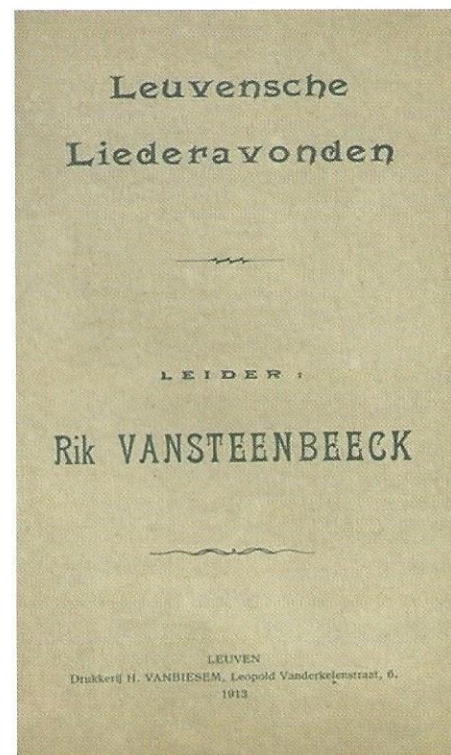
die, alleen met de toelating van den muzikalen leider en na het afleggen eener muzikale bekwaamheidsproef' werden aanvaard; de tweede, een echte koorafdeling, bestond uit 30 mannelijke en 30 vrouwelijke zangers.

Tijdens het eerste werkjaar (oktober 1910 – april 1911) werden 25 zangavonden georganiseerd. De activiteiten waren gratis en zouden dat in de toekomst ook blijven. Aangezien er geen inkomsten waren, werd het stadsbestuur om financiële steun gevraagd. Die werd bij een gemeenteraadsbeslissing vastgelegd: op 31 mei 1910 en 19 mei 1911 was dat 250 BF; op 21 juni 1912 en 27 mei 1913 350 BF. Ook voor het werkjaar 1914-1915 werd op 3 juli 1914 een bedrag van 350 BF toegezegd. Een maand later brak de oorlog uit: de toelage verviel en de vereniging hield op te bestaan.

De subsidieverhoging die de *Leuvensche Liederavonden* in 1912 werd toegekend, kwam er na een boekhoudkundig verslag waarin de 'Staat der onkosten' van het werkjaar 1911-1912 werd toegelicht. De 52 'liederfeesten' – 32 in de stad en 20 'op den buiten' – kostten in totaal 1125 BF: de huur en het transport van een piano voor acht maanden bedroeg 296 BF, het drukwerk + 2000 omzendbrieven 624 BF, de aankoop van de liederen 25 BF, de verloning van Vansteenbeeck 150 BF, de bestuursonkosten 30 BF. De drie liederboekjes (1910, 1911, 1913) met de teksten van de uitgevoerde liederen werden bij de erven van Henri Vanbiesem (1844-1908), drukkerij in de Leopold Vanderkelenstraat, gedrukt en bekostigd met reclameopbrengsten.

Repertoire

Tijdens de vier werkjaren – 1910-1911 (25 uitvoeringen), 1911-1912 (52 uitvoeringen), 1912-1913 (aantal uitvoeringen niet bekend) en 1913-1914 (15 uitvoeringen in de zalen *Libert* in de Ridderstraat, *Windmoleken*

Zangleider Henri Clément (Rik) Vansteenbeeck

1 G. Huybens, 'Kunst en Cultuur te Leuven in de 19de en de 20ste eeuw', in *Jaarboek van de Geschied- en Oudheidkundige Kring voor Leuven en Omgeving*, 32 (1992), p. 120-121. SAL, *Modern archief*: Toneelverenigingen (doos 12: dossier Moed en Vooruitgang), Muziekverenigingen (doos 77: dossier Leuvensche Liederavonden), 25.879 (dossier Rik Vansteenbeeck), 29.680 (dossier Miel Frantzen).

2 Emile François (Miel) Frantzen (Leuven, 1878-1960) behaalde in 1897 zijn onderwijzersdiploma aan de Staatsnormaalschool voor onderwijzers te Lier. Van 1900 tot 1918 was hij onderwijzer aan de Leuvense gemeenteschool nr. 1 en in de jaren '20 onderwijzer in de gemeenteschool van Schelle en de joodse school in de Lange Leemstraat in Antwerpen. In Leuven zetelde hij van 1933 tot 1935 als gemeenteraadslid voor de socialistische partij. Hij raakte bekend met de uitgave van *De nieuwe gids van Leuven / Nouveau guide de Louvain* (z.j.) en 't *Schilderachtige Leuven / Louvain pittoresque* (z.j.).

in de Diestsestraat, *Boerenhol* in de Tervuursestraat en *Grétry* in de Schapenstraat) – werden in totaal 95 liederen aangeleerd. In de liederbundel van 1913 zijn alle liedteksten samengebracht. Naast 15 oude volksliederen, zoals *De twee koningskinderen* en *Ik zag Cecilia komen*, kwamen er liederen aan bod van 36 Vlaamse toondichters. Van Emiel Hullebroeck (1878-1965) alleen al waren het er tien, van Peter Benoit (1834-1901) en Franz Andelhof (1853-1913) zeven, van Rik Vansteenbeeck zes, van Maria Matthyssens (1861-1916) en Jan Blockx (1851-1912) vier, van Paul Lebrun (1863-1920) en August De Boeck (1865-1937) drie.

De zangleider

Henri Clément (Rik) Vansteenbeeck (Leuven, 1883-1961) was de zoon van Charles Vansteenbeeck, pottenbakker in de Diestsestraat. Het gezin telde tien kinderen: 6 jongens en 4 meisjes.³ Rik volgde les aan de muziekschool en vervolmaakte zich aan het Koninklijk Muziekconservatorium van Brussel. In 1904 behaalde hij een eerste prijs *altviool* bij Léon Van Hout (1864-1945) en in 1906 en 1907 telkens een tweede prijs *harmonie* bij Paul Gilson (1865-1942) en Gustave Huberti (1843-1910). Op 20 september 1909 stelde hij zich kandidaat voor de cursus *altviool* aan de Leuvense muziekschool: hij werd op 7 december benoemd. In 1914 werd hij onder de wapens geroepen.

De traumatische ervaringen die hij tijdens de oorlog had opgedaan waren zo ingrijpend dat hij in oktober 1919 naar het militaire neuropsychiatrisch centrum te Zelzate werd overgebracht. Zijn psychische aandoening verergerde dusdanig dat zijn oudste broer Emmanuel op 15 juli 1920 het ontslag van Rik als leraar aan het conservatorium bij het stadsbestuur indiende wegens 'ongeneesbaar'. Het werd op 3 september 1920 aanvaard. Rik, die niet gehuwd was, belandde nadien in de psychiatrische instelling van de celbroeders in de Herestraat (sinds 1968 Lemmensinstituut) waar hij, veertig jaar later, vereenzaamd overleed. Ooit was hij de stuwende kracht achter de *Leuvense Liederavonden*, een gerespecteerd leraar altviool en een begeesterd dirigent van Leuvense mannenkoren waaronder *De Proletaar* en *Zang en Vermaak*.

In 1991 schonk Karel De Craan (1904-1994), zaakvoerder van een herenkledingwinkel begin Brusselsestraat (sinds 2002 Belfius Bank) en

De mars 'Moed en Vooruitgang' is opgedragen aan Fritz Hollanders, ere-voorzitter van de toneelmaatschappij waar Rik Vansteenbeeck zijn eerste muzikale successen boekte

laatste dirigent van *Zang en Vermaak*, mij een aantal composities in handschrift en in druk van Rik Vansteenbeeck. Het betreft:

1. de cantate *Voor Vrijheid, Vorst en Vaderland* gecomponeerd naar aanleiding van de inhuldiging van het monument ter nagedachtenis van de helden van 1830-1831, opgericht op de Roeselberg in Herent. Het werk werd op zondag 4 september 1904 tweemaal door 350 zangers met orkest⁴ uitgevoerd: eerst op de Roeselberg, daarna op de Grote Markt van Leuven;⁵
2. negen vierstemmige stapliederen voor mannenkoor: *De roem van den Yzer, Het feest der matrozen, Hulde aan U, In de natuur, Onder ons, Ons leven, Op eigen steun, Verjaringsmars* en *Zang en Vermaak*;
3. twee liederen en vier pianostukken, uitgegeven door J. Wijngaert in de Naamsestraat 36: *Een kusje* (volkslied), *Eerste zonnestrallen*

(wals), *Moed en Vooruitgang* (mars), *Voorwaarts! En avant!* (mars), *Vlinderlied* (tweestemmig lied) en *Vrolijke vlindertjes* (mazurka).

Op de omslag van het gepubliceerde staplied *Arbeid adelt* staan bijkomende titels: drie vierstemmige stapliederen *De Vlaamse jeugd, Op, werkers!* en *Vlaanderen de Leeuw* en vijf liederen *Het weesje, Ik ken een land, Myne moedertaal, 't Deurken* en *Wanneer we zullen beminnen*. De laatste drie, samen met *Conscience, wees gegroet, Een Kusje* en *'t Vertelselken*, dateren van 1910-1913 aangezien ze tijdens de *Leuvense Liederavonden* werden uitgevoerd.

³ SAL, Bevolkingsregister 1890, fol. 731.

⁴ *Journal des petites affiches*, 1904, p. 781.

⁵ J. Janssens, 'Tussen droom en werkelijkheid. De herdenking van 1830 in Leuven', in M. Derez, V. Vandekerchove e.a. red., *Vrijgevochten stad. Leuven en de Revolutie van 1830-1831*, Leuven, 2006, p. 192.

Uitgelicht: de kinderzaal van de oude Sint-Pieterskliniek

Gustaaf Janssens

Het kloostercomplex met de kapel en de Romaanse Poort in de Brusselsestraat zijn tastbare getuigen van de lange geschiedenis van de ziekenzorg in Leuven. Na hun restauratie hebben de gebouwen als "30 CC-Kapel-Romaanse Poort" een culturele bestemming gekregen. Het verhaal is echter nog niet af en over enkele jaren (in 2027?) wordt op het terrein waar de Sint-Pieterskliniek heeft gestaan een podiumkunstenzaal gebouwd. De hele voormalige ziekenhuissite aan de Brusselsestraat wordt dan een cultureel centrum.

Omdat het covid-virus eind 2021 heel wat kinderen besmet, viel de keuze voor deze rubriek op een foto van de 'Kinderzaal' in de oude Sint-Pieterskliniek (Foto Nels, Brussel, niet gedateerd: Stadsarchief Leuven, *fotocollectie Rik Uytterhoeven*, doos 5). De zaal was gelegen in een in het interbellum aan de Sint-Pieterskliniek toegevoegde vleugel. De taferelen op de wanden, met planten en vissen in een fantasierijke onderwaterwereld, zijn van de Leuvense schilder-graficus Leo Meurrens (1905-1966) en dateren uit 1939.

De door architect Alexandre Van Arenbergh (1799-1877) ontworpen Sint-Pieterskliniek werd in 1849 in gebruik genomen en was in 1868 helemaal klaar.

Zij was in classicistische stijl opgetrokken en bestond uit een voorplein met een gebouw in U-vorm en een achterliggend complex rond een binnentuin. Het ziekenhuis werd tot in de twintigste eeuw diverse keren verbouwd en uitgebreid. De negentiende-eeuwse gebouwen werden gesloopt, maar

het U-vormig voorgebouw is nog gedurende vele jaren naast de nieuwe hoogbouw (die intussen ook verdwenen is) blijven staan (Foto Vandenberghe, niet gedateerd: Stadsarchief Leuven, *fotocollectie Rik Uytterhoeven*, doos 6).

Het zou wenselijk zijn om in het toekomstige podiumkunstencomplex de herinnering levend te houden aan de verdwenen ziekenhuisgebouwen en aan de mensen die zich gedurende meer dan honderd jaar op deze site hebben ingezet om 'het leven boven de ziekte uit te tillen'. Een 'muur van herinnering' in het te bouwen complex zou daartoe kunnen bijdragen. Het Leuvense stadsarchief kan daartoe de teksten en het nodige iconografisch materiaal leveren.

